

ANALİZ

MART 2015 SAYI: 119

AVRUPA'DA RADİKAL SAĞIN YÜKSELİŞİ

ARİSTOTLE KALLİS

AVRUPA'DA RADİKAL SAĞIN YÜKSELİŞİ

ARISTOTLE KALLIS

COPYRIGHT © 2015

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama : Songül Eryiğit
Baskı : Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel:+90 312.551 21 00 | Faks :+90 312.551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C. Office

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No 19 Cairo MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ: RADİKAL/ POPÜLİST SAĞ VE "ANA AKIM" TOPLUM	8
AVRUPA'DA RADİKAL SAĞIN KÖKENİ VE İZLEDİĞİ YOL	10
RADİKAL SAĞIN İDEOLOJİK ÖZELLİKLERİ	13
11 EYLÜL VE EKONOMİK KRİZ SONRASINDA AVRUPA'DA RADİKAL SAĞ	15
RADİKAL SÖYLEMLERİN "ANA AKIMLAŞMASI" VE "ANA AKIM"	17
SONUÇ	24

YAZAR HAKKINDA

Aristotle KALLIS

İngiltere'deki Lancaster Üniversitesi'nde Modern ve Çağdaş Tarih profesörüdür. Edinburgh Üniversitesi'nde doktorasını tamamlayan Kallis, İngiltere'deki birçok üniversitede ders vermiştir. Araştırma alanları, Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan günümüze kadarki dönemi kapsayan faşizm ve Avrupa'da radikal sağdır. Kısa süre önce, 1922-1943 Üçüncü Roma monografını yayınlayan Kallis, Faşizmi ve Diktatörlüğü Yeniden Düşünmek (*Rethinking Fascism and Dictatorship*) adlı eserin yardımcı editörlüğünü yapmıştır. Kallis halen çağdaş Avrupa'da radikal sağı "ana akımlaştırır" fikirleri ve söylemleri araştıran bir kitap üzerinde çalışıyor.

ÖZET

Avrupa'da radikal sağ, seçimlerde ve daha da önemlisi siyasette uzun soluklu bir "başarı"nın keyfini sürüyor. Farklı geçmişler, siyasi yollar ve ideolojik profillerden gelen yerleşik (ama her daim intibak eden) partiler ve yeni hareketler zamanla "ana akım" siyasi sisteme ve topluma karşı birleşik ve ciddi bir meydan okuma olarak ortaya çıktı. Özellikle 2000'lerin başlangıcından itibaren artan varoluşsal güvensizlik ile kimlik ve refahla ilgili popüler endişeler radikal sağın getirdiği popüler mesaj için bereketli bir zemin hazırladı. Daha da ürkütücü olan ise radikal sağın birtakım temel argümanının (özellikle göçmen karşıtı, İslam karşıtı, düzen karşıtı, AB karşıtı eleştirileri) gitgide "ana akım" olmaya başlaması; bir başka deyişle, toplumun geniş kesimleri tarafından kabul edilerek "ana akım" siyasi söylemin bir parçası olması ve böylece "aşırıcılık" ve "ana akım" arasındaki geleneksel çizginin muğlaklaşmasıdır. Bu çalışma, Avrupa'da radikal sağın siyasi kılavuzlarını, ideolojik özelliklerini ve güncel stratejilerini incelerken aynı zamanda "ana akım" aktörlerin onlara karşı ne tür cevaplar ürettiklerini de incelemektedir. Analiz, radikal sağın başarısının sadece "ana akım" siyasete ve topluma karşı kritik bir meydan okuma olmadığını değil, aynı zamanda onun karmaşık bir problemi olduğunu öne sürmektedir.

Bu çalışma Avrupa'da radikal sağın siyasi kılavuzlarını, ideolojik özelliklerini ve güncel stratejilerini incelerken aynı zamanda "ana akım" aktörlerin onlara karşı ne tür cevaplar ürettiklerini de incelemektedir.

GİRİŞ: RADİKAL/POPÜLİST SAĞ VE “ANA AKIM” TOPLUM

Görünen o ki; radikal sağ¹ tandanslı siyasi partiler şu sıralar çok iyi durumda değiller. Son Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerinde alınan sonuçlar (Mayıs 2014) bunu ispatlar nitelikte: “Bağımsızlık ve Demokrasi Avrupa’sı” grubu AP’deki üye sayısını 31’den 48’e yükseltirken radikal sağın parlamenterleri “Bağımsızlar” grubu altında üç farklı bileşenden (Avrupa Milliyetçi Hareketler Birliği, Avrupa Bağımsızlık Birliği ve Avrupa Ulusal Cephesi) oluşan 52 üye ile temsil ediliyor. AB seçimlerinden önce yapılan anketlerde neredeyse bütün Avrupa ülkelerinde çok güçlü konumda görünen radikal/popülist sağ partiler Fransa’da ve İngiltere’de birinci sıraya yerleşirken Yunanistan, Macaristan, İtalya ve başka yerlerde oy oranlarını artırarak siyasi bir depreme

sebepe oldular.² Neticede, 25 Mayıs 2014 akşamı kıta çapındaki sözde “ana akım” siyasi güçlerin kâğıt üstünde rahat gibi görünen ama aslında ciddi ikazlarla gelen bu başarıyı kutlamaları için çok az sebebi vardı. Aksine, popülist Avrupa sağ seçimlerden canlanmış, sesini duyurmuş, her zamankinden çok daha güçlü ve hırslı, siyaset mecrasını tamamen değiştirmeyi ve kendi radikal ve de ayrılıkçı önceliklerini gündeme yerleştirmeyi hedefleyen bir azınlık olarak ortaya çıktı.³

Seçimler gerçeğin sadece bir kısmını yansıtır. Avrupa Parlamentosu’nun 2014 seçim sonuçları radikal/popülist sağın sandıktaki gücünün önceki tahminlerin üstünde çıkması dışında hiç de sürpriz olmadı. Seçimden aylar önce kıta böyle bir darbeye hazırlanmıştı, “ana akım” partiler de kamuoyunda artan Avrupa Birliği (AB) muhalifliğini; göçmen, İslam ve düzen karşıtlığını ve koyu milliyetçi duruşu tersine çeviremeyecek durumdaydı, hatta bunu yapma konusunda isteksizdi. Bu sonuçlar AB ile ilgili tartışmalara kısmen bağlı, daha çok uzun soluklu ve tedirgin edici bir eğilimi yansıtıyordu. Uzunca bir dönem radikal/popülist sağ partiler dar ama kolayca aktarılabilen ve ciddi duygusal boyutları olan meselelere –kimlik, kültür, güvenlik ve özerklik gibi kolay kontrol edilemeyen ve sabitlemiş endişeler– giderek daha fazla odaklanarak kamusal söylemi büyük ölçüde etki altına almıştır. 11 Eylül’ün artırdığı güvensizlik duygusundan ve küresel ekonomik krizden beslenen radikal sağın popülist söylemi eski önyargıları (resmen meşruiyeti kalmamış ama hiçbir zaman tamamıyla ortadan kaldırılamamış) ve radikal siyasi dönüşümün yeni alternatif tasavvuruyla ilgili yeni korkuları düzen ve çok kültürlülük karşıtı, dar ve milliyetçi bir yönde biraraya getirmeyi başarmıştır.

Popülist sağın giderek artan (sadece seçimlerde değil aynı zamanda kritik bir şekilde siyasi ve toplumsal nüfuz olarak) meydan okumasıyla

1. ‘Radikal sağ’ terimi, ‘aşırı sağ’ gibi ‘aşırılık’ ve ‘ana akım’ arasında bir dikotomi olduğunu öne süren terimlerin yerine bu raporda bahsi geçen partiler ve hareketler için tercih edilen genel betimlemedir. ‘Aşırı’ sıfatı metinde nadiren geçmektedir ama siyasi sistemin işleyişine hasmane ve esaslı ve çoğunlukla şiddetli bir muhalefeti kasteden dar bir manayla kullanılmıştır. Bu ayrımlar için bkz. Roger Eatwell, Matthew Goodwin (eds.), *The New Extremism in 21st Century Britain* (Abidgon: Routledge, 2012), Introduction.

2. Catherine E. Shoichet ve Jim Boulton, “That ‘earthquake’ in Europe? It’s far-right gains in Parliament elections”, *CNN*, 26.5.2014, <http://edition.cnn.com/2014/05/25/world/europe/eu-elections/>

3. Cas Mudde, “The Far Right and the European Elections”, *Current History* 113.761 (2014): 98-103.

karşı karşıya kalan “ana akım” siyasi güçler ise; bu gelişmelere tedirginlik oluşturacak ölçüde fırsatçılıkla, tehlikeli derecede kayıtsızlıkla ve şaşkıncu bir beceriksizlikle karşılık vermiştir. Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı sonrası liberal mutabakatın önemli ayaklarından biri “aşırı” siyasi güçlerin izole edilmesi ve siyaseten yasak bir bölge –bir nevi *cordon sanitaire*– geliştirerek bu güçlerin etkisizleştirilmesi idi.⁴ İki savaş arası dönemin faşizm hayaleti ve totaliter rejimlerin yıkıcı aşırılıklarına yol açan demokrasi ve insan haklarında yaşanan kırılmaların bir daha tekrar etmemesi adına gösterilen kararlılık radikal sağ partileri savaş sonrası siyasi sistemde de marjinalleştirdi. Bu partiler siyasi meşruiyetten ve kamuda görünürlükten mahrum ediliyor, yönetime ve medyaya erişimleri engelleniyor, parti programları ve eylemleri ince elenip sık dokunarak çoğunlukla bu gözetimler yaptırma veya apaçık yasaklamaya varıyordu. Bu *cordon sanitaire* şimdilerde önemli ölçüde aşınmış durumda.

Radikal sağ partiler ya resmi ya da gayri resmî ortak olarak ama gerekli meclis desteğini alarak iktidar koalisyonlarına katılmaya başlamış durumdadır. Daha da ürkütücü olan ise, “ana akım” partiler, medya ve tanınmış kişiler popülist sağın söyleminden aldıkları temaları benimseyerek ve “normalleştirerek” bu söylemlere karşı giderek artan bir hüsnükabul göstermeye başladılar.⁵ Yıllık bazda kabul edilen göçmen sayısına ilişkin kotaları gittikçe düşürmek, daha sert tutuklama ve ihraç rejimlerini işlemek, göçmenlerin sosyal hizmetlerden ve imkanlardan yararlanmalarını engellemek ve Romanlar⁶ gibi belli grupları hedef almak son zamanlarda

“ana akım” hükümetlerin söylemlerinde ve siyasetlerinde bariz bir şekilde görülmektedir. Bu tarz girişimlerle “ana akım” partiler resmi olarak radikal sağ partilerle işbirliği yapmasalar bile radikal sağın diline ve fikirlerine tehlikeli derecede meşruiyet sağlamaktadırlar. Böylece aynı zamanda kendileriyle “aşırılar” arasındaki sınırı belirsizleştirirken, fiilen radikal sağa siyasi gündemi belirlemesi için oy oranıyla orantısız şekilde ciddi avantaj sağlamaktadırlar.⁷

Bu nedenle radikal/popülist sağın bugün Avrupa’daki başarısı yerel, ulusal ve Avrupa genelinde seçimlerde aldıkları destekle ancak kısmen ölçülebilir. Aslına bakılırsa, bir seçimde radikal/popülist sağ partilerin seçmen gücü zayıp verdiyse bunun sebebi genellikle “ana akım” partilerin aslen radikal sağdan aldıkları radikal söylemleri kullanmalarından dolayıdır. Ayrıca, radikal sağın geçici seçmen kaybına uğradığı görülse bile bu kayıplar takip eden seçimlerde yeni radikal siyasi oluşumlar veya nisbî kazanımlarla telafi edilmektedir. Her halükârda Avrupa’da radikal sağ partiler gerek seçmen sayısının, gerekse toplumsal tartışmalardaki nüfuzunun artması olsun, her iki açıdan da kazanan durumunda olup pozisyonlarını güçlendirmektedirler.

Radikal sağın siyasal nüfuzunun ve seçimlerdeki popülerliğinin yakın zamandaki artışı büyük ölçüde “aşırıcılık” perspektifinden analiz edilmiştir. Dolayısıyla bu şekilde bir yandan bu partiler ile radikal görüşleri arasına çizgi çekilirken öte yandan da onlarla temel inanışları ve tutumlarıyla az çok ayrılan “ana akım” toplum arasına da çizgi çekilmiştir. Bu durum, “uç” partilerin güçlü sosyal toplumun ve siyasi çoğunluğun dışında kalan marjinallere cazip geldiğini varsayan geleneksel “merkezci-aşırı” teorinin mirasıdır.⁸ Bununla

4. Jaap Van Donselaar, “Patterns of Response to the Extreme Right in Western Europe”, in Peter H. Merkl, Leonard Weinberg (eds), *Right-Wing Extremism in the Twenty-First Century* (London: Frank Cass, 2003), 263-81; Cas Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 197.

5. Radikal sağın başarısında medyanın rolü için bkz. Antonis Ellinas, *The Media and the Far Right in Western Europe: Playing the Nationalist Card* (New York/Cambridge: Cambridge University Press, 2010).

6. Nandi Sigona, “‘Gypsies out of Italy!’: social exclusion and racial discrimination of Roma and Sinti in Italy”, in Andrea Mammone, Giuseppe A. Veltri (eds), *Italy Today: The Sick Man of Europe* (Abingdon: Routledge, 2010), 141-69.

7. Michelle Hale Williams, *The Impact of Radical Right-Wing Parties in West European Democracies* (Basingstoke: Palgrave, 2006), 44-6.

8. Örnek olarak bkz. Seymour Martin Lipset, Earl Raab, *The Politics of Unreason: Right-Wing Extremism in America, 1790-1970* (New York: Harper & Row, 1970). Eleştiri için bkz. Abbe L. Ferber, “Reconceptualizing the Racist Right”, in Eric Ward (ed), *Conspiracies: Real Grievances, Paranoia, and Mass Movements*, (Seattle: Northwest Coalition Against Malicious Harassment [Peanut Butter Publishing], 1996), 113-26.

birlikte “aşırı” uçlardaki seçmen ile “ana akım” seçmen arasında yapılan böylesi katı bir ayırımı yardımcı olmadığı gibi aldatıcıdır da. Radikal sağ desteğini “ana akım” toplumun üyelerini ve “ana akım” seçmeni kendisine çekmek suretiyle artırdı ama bunu yaparken aynı zamanda “ana akım” içerisinde radikal sağın başvurabileceği, ve daha fazla radikalleştirebileceği gizlenmiş endişe, kırgınlık ve önyargıların bulunduğunu da açığa çıkarmış oldu. Kısacası; radikal sağın yükselişi, Cas Mudde tarafından ortaya atılan terimle “patolojik normallik” olgusu olarak açıklanabilir. Yani, “patolojik normallik” ana akım toplumun her zaman parçası olan ya da son zamanlarda daha kabul edilebilir hâle gelmiş inançların ve değerlerin radikalleşmesi demektir.⁹ Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında “patolojik normallik” sadece “ana akım” için değil aynı zamanda “ana akım”ın da problemidir.

AVRUPA’DA RADİKAL SAĞIN KÖKENİ VE İZLEDİĞİ YOL

Radikal sağ ne ideolojik ne de siyasi olarak yeni bir olgudur. Nitekim radikal sağın tarihinde 19. yüzyılın son yıllarına kadar uzanan en az beş dönemden bahsetmek mümkündür. 19. yüzyılda yeni bir radikal, aşırı milliyetçi ve gerçekten “devrimci” sağ, devrimci solun örgütsel ve eylemci örneklerinin sağcı fikirlere tahvil edilmesiyle ortaya çıktı. 20. yüzyılın başlangıcında özellikle İtalya ve Fransa’da ortaya çıkan yeni bir muhalif radikal milliyetçi dalgası muhafazakârlığa, komünizme ve liberalizme saldırarak onların yerine ulus miti üzerine inşa edilmiş melez bir “devrimci” ideolojinin propagandasını yaptı. Buna rağmen radikal sağ ilk defa Birinci Dünya Savaşı’nın hemen ardından –ki yoğun siyasal, sosyal ve entelektüel krizin yaşandığı bir dönemdi– uygulanabilir ve

siyasi açıdan başarılı olabilecek alternatif bir güç olarak faşizm şeklinde ortaya çıktı.¹⁰ İtalya’da doğmuş olmasına rağmen faşizmin ideolojik ve siyasi paradigmaları Avrupa ve Avrupa dışındaki bütün aşırı milliyetçi ve anti-liberal hareketlerin radikal seçmenleri üzerinde etkili oldu. 1930’lara kadar pek çok ülkede çok çeşitli hareketler ve siyasi partiler sadece faşist İtalya ve –o vakitler– Nazi Almanyasından gelen fikirleri, kurumları ve siyasi uygulamaları benimsemekle kalmamış, kendi milli şartlarına ve geleneklerine göre yorumlamış ve uyarlamışlardı. Hatta bazı otoriter diktatörlükler iki dünya savaşı arasında geçen zaman diliminde genellikle eski sağa mensup şahsiyetler tarafından idare edilmiş olmalarına rağmen “faşizm”den belli radikal unsurları seçerek aldılar ve iki faşist ülkenin yanında savaşarak İkinci Dünya Savaşı’nın en kötü suçlarına iştirak ettiler.¹¹

Faşizmin İkinci Dünya Savaşı’nın savaş meydanlarında askeri açıdan mağlubiyeti, 1945 sonrası Avrupa’da tutarlı bir siyasi güç olmasını da imkansız kıldı. Bu dönemde radikal sağ, uzun bir vicdan muhasebesi dönemine girdi ve 1945’in yıkıcı mağlubiyetiyle, faşizmin ve *Holocaust*’un mirasıyla yüzleşerek “aşırıcılığın” pek az siyasi ve toplumsal geçerliliği olduğu farklı bir dünyada kendi radikal projesini tekrar başlatmanın yollarını aradı.¹² Savaş sonrası dönemde bazı nostaljik neo-faşist ve neo-Nazi gruplar aktif kalmayı ya da farklı kılıklara girmeyi tercih ederken, radikal sağ yeni siyasi ortamda etkin bir şekilde rekabet edebileceği değişik ideolojik, kültürel ve siyasi platformlar arıyordu. Bunu ideolojik deneyim-

10. Zeev Sternhell, *The Birth of Fascist Ideology* (Princeton NJ: Princeton University Press, 2005); Roger Griffin, *The Nature of Fascism* (London: Routledge, 1993); David D Roberts, *The Totalitarian Experiment in Twentieth-Century Europe: Understanding the Poverty of Great Politics* (London/New York: Routledge, 2006).

11. Antonio Costa Pinto, Aristotle Kallis (eds), *Rethinking Fascism and Dictatorship* (Basingstoke: Palgrave, 2014); Jerzy W Borejsza, Klaus Ziemer (eds), *Totalitarian and Authoritarian Regimes in Europe: Legacies and Lessons from the Twentieth Century* (New York: Berghahn, 2006).

12. Roger Griffin, “Interregnum or endgame? The radical right in the ‘post-fascist’ era”, *Journal of Political Ideologies*, Volume 5, Issue 2 (2000), <http://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/713682938#tabModule>.

9. Cas Mudde, “The populist radical Right: A pathological normalcy”, *Eurozine*, 31.8.2010, <http://www.eurozine.com/articles/2010-08-31-mudde-en.html>

lerin yaşandığı bir dönem izledi. Bu dönemde, radikal sağın nispeten küçük çaplı farklı oluşumları, siyasi sistemin uçlarına sokularak savaş sonrası tartışmasız liberal-demokrat uzlaşmasına meydan okuyabilecek tutarlı ideolojik gündemden yoksun bir şekilde pek çok Avrupa ülkesinde faaliyetlerine devam etti.

Bu dönemin sonunda zafiyete sebep olan parçalanmanın ve siyasi çözülmenin ardından “yeni radikal sağ” çok daha başarılı bir siyasi platform olarak ortaya çıktı. Radikal sağın ideolojik DNA'sını oluşturan aslî temalar (milliyetçilik; liberal değerlere ve komünizme karşıtlık; göçmen karşıtlığı, azınlıklara karşı anlayışsızlık) daha yeni, daha sakıncasız ve çok daha sempatik bir siyasi sunuşla yeniden işleme alındı.¹³ Belçika'nın Flaman bölgesinde Filip Dewinter'in Flemish Block'u (Flaman Bloğu), Fransa'da Jean-Marie Le Pen'in National Front'u (Milli Cephe) ve Avusturya'dan Jörg Haider'in Freedom Party of Austria (Avusturya Özgürlük Partisi) yeni radikal sağ siyaset dalgasının ideolojik-siyasi öncüleri olarak ortaya çıktılar. Bu partiler ayrılıkçı temaları yaygınlaştırmak üzere popülist teknikler kullandılar ve ana akım kamuoyunun bir kısmını “faşist” geçmişleriyle ideolojik bir kırılmayı başardıklarına ikna ederek etkilemeye başladılar.¹⁴ Deneğin başarısı 1980'lerin sonlarında ve 1990'larda, göçmenlik konusunun ana akım siyasi söylemin giderek daha fazla esas teması hâline gelmesi ve daha sonra ortaya çıkan benzer partilere yönelik gittikçe artan seçmen desteğiyle belli oldu (İtalya'da Northern League (Kuzey Birliği), Almanya'da Republicans (Cumhuriyetçiler), ve Swedish Democrats (İsveçli Demokratlar)).

13. Alexandra Cole, “Old Right or New Right? The Ideological Positioning of Parties on the Far Right”, *European Journal of Political Research*, Vol 44, Issue 2 (2005): 203-30; Tamir Bar-On, *Where Have All the Fascists Gone?* (Aldershot: Ashgate, 2007).

14. Michael Minckenberg, “The Renewal of the Radical Right: Between Modernity and Anti-modernity”, *Government and Opposition*, Vol 35, Issue 2 (2000): 170-88; Diethelm Prowe, “‘Classic’ Fascism and the New Radical Right in Western Europe: Comparisons and Contrasts”, *Contemporary European History*, Vol 3, No 3 (1994): 289-314.

Nihayet, Soğuk Savaş sonrası ve özellikle 11 Eylül sonrası ortaya çıkan güvensizliklerle beraber çoğu Avrupa ülkesinde yeni türden popülist hareketler ve radikal sağ partiler ortaya çıktı. Bunlar arasında şu partiler yer alıyordu: Hollanda Pim Fortuyn List (Geert Wilders liderliğinde 2005'te ortaya çıkan şimdiki Party for Freedom (Özgürlük Partisi)); Danish People's Party (Danimarka Halk Partisi); Finns Party (Fin Partisi); yakın dönemde İngiltere'de UK Independence Party (UKIP) (Bağımsızlık Partisi) ile English Defence League (İngiliz Savunma Birliği); Platform for Catalunya (Katalonya Platformu); Macaristan'da Jobbik ve Yunanistan'da Golden Dawn (Altın Şafak). Bu arada daha önce kurulmuş birkaç radikal sağ parti de bir dizi ideolojik dönüşüm geçirecek ve iletişim uygulamalarında birtakım düzenlemeler yaparak daha popülist, daha güçlü, düzen, göçmen ve İslam karşıtı bir profille ortaya çıktılar.

Radikal, aşırı milliyetçi ve “devrimci” sağ, devrimci solun örgütsel ve eylemci örneklerinin sağcı fikirlere tahvil edilmesiyle ortaya çıktı.

RADİKAL SAĞIN TİPOLOJİLERİ

Avrupa'da radikal sağın aktif siyasi partileri, hareketleri, grupları ile bireysel aktivistleri etki şekilleri ve ideolojik menşeleri açısından son derece farklılık göstermektedirler. Bazı partilerin/hareketlerin iki kategoride ya da bütün hepsinde yer aldığını not ederek *etki şekilleri* açısından bu kuvvetleri dört ana gruba ayırmak mümkündür:

Organize siyasi partiler; resmi hiyerarşik yapısı olan, karışık kurumsal yapılar: Bu yapılar istikrarlı kamusal görünürlikle, seçimlere düzenli

katılımla ve ana akım siyasi tartışmalara katkıda bulunarak kendilerini ortaya koyarlar. Bu kategori, radikal sağın seçimler açısından en başarılı ve öne çıkan, en azından bölgesel/ulusal seçimlere katılıp ve çoğunlukla AP'de temsil edilen organizasyonları içermektedir. Ancak bu kategori aynı zamanda seçimlerde adaylığını koyan fakat dışarıdan bakıldığında saygın olmakla birlikte el altından şiddete başvuran gruplarla temaslarını devam ettiren partileri de içermektedir.

Çoğunlukla ya da tamamen meclis siyasetine dâhil olmayan ve resmi parti yapısı olmayan başka gruplarla temas eden; eylemler, yürüyüşler vs. düzenleyerek kamuda görünürlüklerini sürdüren *sosyal hareketler*. Bu tarz hareketi en iyi temsil eden English Defence League'dir (İngiliz Savunma Birliği).

Daha gevşek organizasyon yapısına ve radikal derecede sistem karşıtı profile sahip genellikle gizli ve çoğunlukla şiddet eylemlerine katılan *küçük gruplar*. Bu tarz grupçuklar bazı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmış ve ekseriyetle neo-faşist/Nazi profil göstermektedirler. Örnekleri İtalya'dan Casa Pound ve Almanya'dan National Socialist Underground'tur (Nasyonel Sosyalist Yeraltı Örgütü).

Şiddete yatkın, aktivist bir ideolojik profil çizen, resmi parti veya hareket yapılarının dışında hareket eden (yine de belli derecede uluslararası aşırı uçlardaki şebekelerle irtibatlarını sürdüren) ve çoğunlukla terör eylemlerinde bulunan *yalnız kurtlar (tek tabancalar)*. Anders Breivik bu kategorinin son dönemdeki en önemli örneğidir.¹⁵

İdeolojik köken açısından ise ortaya çıkışları ve zaman içerisinde izledikleri yola istinaden Avrupa'da radikal sağ dört ana başlık altında sınıflandırılabilir:

Aşırı uç gruplardan ortaya çıkıp belli bir ideolojik ve siyasal mutasyon geçirerek ana akım kamuoyuna daha uygun hale gelen partiler (örneğin, Almanya'da Cumhuriyetçiler ve Natio-

15. Gerry Gable, Paul Jackson, *Lone Wolves: Myth or Reality* (Searchlight, 2011); Matthew Goodwin, *The New Radical Right: Violent and Non-Violent Perspectives* (London: Institute for Strategic Dialogue, 2012), 43-44.

nal Democratic Party (Milli Demokrat Parti), Sweden Party (İsveç Partisi), Fransa'da National Front (Milli Cephe), British National Party (İngiliz Ulusal Partisi), Yunanistan'da Golden Dawn (Altın Şafak)).

Güçlü milliyetçi menşeleri ve profilleriyle milliyetçi özerklik/devlet olma talepleriyle bağlantılı partiler (örneğin; İtalya'da Northern League (Kuzey Birliği, Flemish Block (Flaman Bloğu), Platform for Catalunya (Katalonya Platformu)).

Bir mesele etrafında –mesela göçmen karşıtı– doğan protesto hareketleri (örneğin, Hollanda'da Party for Freedom (Özgürlük Partisi), Swiss People's Party (İsviçre Halk Partisi), True Finns (Gerçek Finliler), İsveç'te New Democrats (Yeni Demokratlar), vergi karşıtı (People's Party (Danimarka Halk Partisi), Norveç'te Progress Party (İlerleme Partisi) ya da AB karşıtı (UKIP)).¹⁶

Komünizm sonrası ülkelerde ortaya çıkan agresif milliyetçi ve otoriter ideolojik profil çizen yeni radikal hareketler. Örneğin; Macaristan'da Jobbik, People's Movement for Latvia (Letonya Halk Hareketi), Greater Romania Party (Büyük Romanya Partisi).

Çağdaş Avrupa'nın radikal/popülist sağının manzarası elbette yukarıdaki sınıflandırmaların gösterdiğinden çok daha karışık ve kategorize edilmesi çok daha zordur. Neo-faşist partiler hâlen siyasi sistemin uçlarında faaliyetlerine devam ediyorlar ama aynı zamanda Jobbik ve Golden Dawn gibi yeni radikal sağın daha köklü partilerine de kısmen eklenmiş durumdadır.¹⁷ Beyaz

16. Anton Pelinka, "Right-wing populism: concept and typology", in Ruth Wodak, Majid KhosraviNik, Brigitte Mral (eds), *Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse* (London: Bloomsbury), 3-22; Jørgen Goul Andersen, Tor Bjørklund, "Radical right-wing populism in Scandinavia: from tax revolt to neo-liberalism and xenophobia", in: Paul Hainsworth (ed), *The Politics of the Extreme Right: From the Margins to the Mainstream* (London: Pinter, 2000), 193-223.

17. Hans-Georg Betz, "Against the current-stemming the tide: the nostalgic ideology of the contemporary radical populist right," *Journal of Political Ideologies*, 9/3 (2004): 311-27; Matthew Feldman, Paul Jackson (eds), *Doublespeak: The Rhetoric of the Far Right Since 1945* (Stuttgart: Ibidem, 2014), 9; Daniel Woodley, "Radical Right Discourse contra State-Based Authoritarian Populism: Neo-liberalism, Identity and Exclusion After the Crisis", in Ruth Wodak, John Richardson (eds), *Analysing Fascist Discourse: European Fascism in Talk and Text* (New York: Routledge, 2013), 17-41.

ırkın üstünlüğünü savunan, neo-ırkçı ve agresif cihat-karşıtı ideolojiler Avrupa'nın uç sağında hâlen varlıklarını sürdürüyorlar ve kendilerini şiddet ve terör eylemlerinde açıkça gösteriyorlar (en trajik şekli Breivik'in Temmuz 2011'deki Oslo saldırısıydı).¹⁸ Bu sırada bazı radikal sağ partiler aşırı-milliyetçi ideolojik gündemlerle bağlarını sürdürmekle birlikte diğerleri etnik milliyetçiliği bir kenara bırakıp "Avrupa" kültürüne karşı sözde İslam tehdidine yoğunlaşarak "medeniyetler çatışması" kavramını esas alan ve daha küresel bir siyasi ajandayı ön plana çıkarmışlardır.¹⁹ Gerçekten de, böylesine farklı ideolojik profilleri tek bir siyasi kategoriye sığdırmak imkânsızdır. Söylenebilecek tek şey; ortak var olma nedenleri çok kültürlü topluma (karşıtlıklarının ana unsurları olarak azınlıklar, göçmenler ve İslam) ve kurulu siyasi partilerin "ana akım" oluşlarına karşı ortak saldırılarıdır. İdeolojik profillerdeki farklılıklara ve ülke-bazlı meselelere bir de siyasi stratejilerin çeşitliliği ile iletişim tekniklerinin yanı sıra ulusal ve uluslararası ittifaklar da eklenmektedir. Yine de, elde olan verilere göre başarılı radikal sağ partilerde şu özellikler mevcuttur: İki dünya savaşı arası dönemin faşizmini ve neo-faşist akımlarla bağlantıyı reddetmek, liberal-demokrat sisteme dâhil olup aynı zamanda içlerindeki aşırı unsurlara karşı çaba sarf etmek, kamuoyunun "gündelik" meselelerine daha uygun popülist bir platformu benimsemek ve sansasyonel bir dil ile gösterişli modern sunum teknikleri kullanmak.

RADİKAL SAĞIN İDEOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Benzer şekilde, onlarca yıla yayılan ve pek çok ulusal sınırı aşan ve böylesine çeşitlilik arz eden parti gruplarının ideolojik profilleriyle ilgili genelleme yapmak zordur. Neo-faşist gruplar iki savaş arası faşizmin tarihi özelliklerine (paramilitercilik, aşırı milliyetçilik, şiddet, siyaset dışı ve sokak aktivizmi, çoğunlukla biyolojik ırkçılık ve Yahudi aleyhtarlığı, güçlü anti-liberalizm) sıkı sıkıya bağlı kalırken son otuz yılda ortaya çıkan veya imaj değiştiren yeni radikal sağ partiler demokratik sistemin içinden daha popülist hareketler olarak ortaya çıkmışlar; herhangi bir "faşist" geçmişle bağlantılarını ya inkâr etmiş ya da tamamen kesmişler ve siyasi var oluş sebeplerini çeşitli politika konularına dayalı olarak inşa etmişlerdir. İlâveten, bu tarz partiler ideolojik yönelim anlamında değişken olduklarını da ispat etmişlerdir. Zira takip eden yıllarda dikkate değer mutasyonlara (ideolojik platform, liderlik ve siyasi strateji açısından) uğrayıp popülist mesajlarında ufak tefek değişiklikler yaparak demokratik siyaset arenasında daha etkili rekabeti başarmışlardır. Siyasi analistler tarafından kendilerine has bir sınıf olarak görülseler de, radikal sağ partiler ideolojik karşıtlıkları ve çok farklı stratejileri nedeniyle ne kadar bölünmüşlerse ana akım siyaset sistemine karşı saldırgan eleştirileri açısından da o kadar birleşiklerdir. Bu yüzden, radikal sağ partilerin ilişkilerinin sıkıntılı ve uluslararası ittifaklarının (kurulduğu zaman) son derece dengesiz olması tesadüf değildir.

Buna rağmen, radikal sağ parti ve hareketlerin ulusal temelde çeşitlilik ve işleyiş farklılıklarına izin verecek şekilde birtakım ana ideolojik ve siyasi özellikleri ortaya konabilir:

Aşırı-milliyetçilik: Radikal sağ partiler ideolojilerini aşırıçılık temelinde ultra-milliyetçi bir şekilde konumlandırarak buradan çok kültürlülük, kozmopolitlik ve ulusötesi girişimler gibi modern olgulara artan biçimde saldırmaktadır. Radikal milliyetçilikleri ve ulusçulukları renk, din, etnik köken ve/veya kültürle tanımlanan

18. Feldman & Jackson, op. cit., 19-20; Arun Kundnani, "Blind Spot? Security Narratives and Far-Right Violence in Europe", ICCT Research Paper, 2012, <http://www.icct.nl/download/file/ICCT-Kundnani-Blind-Spot-June-2012.pdf>.

19. Hans-Georg Betz, "Mosques, Minarets, Burqas and Other Essential Threats: the populist right's campaign against Islam in Western Europe", in Wodak, KhosraviNik, Mral (eds), *Right-Wing Populism in Europe*, 71-88.

“öteki”lere karşı hâlâ giderilememiş önyargılara dayanan güçlü etnik-merkezli ve ırkçı temayüller de içerebilmektedir.²⁰ Aşırı-milliyetçilik bütün etnik toplumun tek bir milli devlet altında toplanması inancıyla ilişkilendirildiği takdirde yayılmacı politikaları da meşrulaştırmaktadır.²¹

İnsanların eşitsizliği: Radikal sağın dünya görüşü çoğunlukla insanların eşitliğiyle ilgili liberal öğretinin şiddetle reddine dayanmaktadır. Bu ayrımcı görüş insanlık tarihine ırkçı bir şekilde bakarak yerli olmayan grupların dışlanmasını savunmakta ve insan haklarını belirli bir hiyerarşi içine yerleştirerek bizden olanı ötekiler karşısında kayırmaktadır.²²

Yirminci yüzyıl boyunca karizmatik liderlik radikal/aşırı sağ tarihi için elzem bir ideolojik özellik olmuştur.

Etnik-çoğulculuk: Radikal sağ partiler insanların eşitliğini kabul etseler bile bu eşitliği farklı kültürel ve dini grupların coğrafyaya ve tarihe bağlayan “etno-pluralist” (etnik-çoğulcu) bir süzgeçten geçirerek algılamaktadır. Bu bakış açısına göre, insanlar farklı (ama teorik açıdan eşit) ve sözde kalıcı kültürel karakteristiklerden oluşan gruplara ait olup bu gruplar içinde yaşamalıdır. Böylece çok dar bir ulus ve “Avrupalı” kimliğine inanarak muhtelif kültürel/dini grupların bir arada yaşamalarını reddetmektedirler ve “yerli Avrupa kültürünün/kültürlerinin” artan göçmen sayısı ile “liberal” çok kültürlülüğün va-

roluşsal anlamda tehdidi altında olduğunu öne sürmektedirler.²³

Sınırlı “empati halkası”: Artan sayıdaki radikal sağ partiler temel insan haklarına duydukları inancı beyan etmeye gönüllü görünmekle birlikte, bu inancı ya “empati halka”larını dar bir iç gruba sınırlayarak ya da başkaları pahasına yerel gruba hak önceliği tanımak suretiyle kısıtlamaktadır. Bu dışlayıcı lens, radikal sağ partilerin güçlü yabancı düşmanı eğilimlerine katkıda bulunmaktadır.²⁴

Popülizm: Radikal sağ partilerin söylemi, basit ve dünya görüşü sadece “siyah-beyaz” olan çok duygusal bir dile dayalıdır. Ve bu söylem iddia edilen elit kayıtsızlığına ve çürümesine karşı halkı temsil ettiklerini iddia etmektedir. Aşırı çözümler sunduklarında veya tabuları kırdıklarında bile radikal sağ partiler sadece kendilerinin “sağduyuyu” temsil ettiklerini, ana akım siyasi sistemin göz ardı ettiği veya anlayamadığı sessiz yığınların sesi olduklarını söylemektedir.²⁵

Liderlik ve karizma: Radikal sağ partiler genellikle aşırı derecede hiyerarşikler ve lider şahsiyetlere muhtaçtırlar. Yirminci yüzyıl boyunca karizmatik liderlik radikal/aşırı sağ tarihi için elzem bir ideolojik özellik olmuştur. Mussolini ve Hitler’den Haider’e, Fortuyn, Le Pen ve Umberto Bossi’ye (Kuzey Birliği’nin önceki lideri), radikal sağın izlediği yol; siyasi liderlerinin karizmalarının radikal değişimleri hızlandırabileceği

23. Christina Schori Lang, “Nationalism ensures peace: the foreign and security policy of the German populist radical right after (re)unification”, in Christina Schori Lang (ed), *Europe for the Europeans: The Foreign and Security Policy of the Populist Radical Right* (Aldershot: Ashgate, 2007), 146-7.

24. ‘Empati halkası’ fikri için bkz. Peter Singer, *The Expanding Circle: Ethics, Evolution, and Moral Progress* (Princeton NJ: Princeton University Press, 2011, 2nd ed).

25. Florian Hartleb, “After their establishment: right-wing populist parties in Europe”, *European View*, Vol 10, Issue 2 (2011): 267-8. For right-wing populism see Daniele Albertazzi, Duncan McDonnell (eds), *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy* (Basingstoke: Palgrave, 2007).

20. Jens Rydgren, *The Populist Challenge. Political Protest and Ethno-National Mobilization in France* (New York & Oxford: Berghahn, 2004).

21. Cas Mudde, *The Ideology of the Extreme Right* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 178.

22. Meindert Fennema, “Populist Parties of the Right”, in Jens Rydgren (ed), *Movements of Exclusion: Radical Right-wing Populism in the Western World* (New York: Nova Science, 2005), 4-5.

konusunda takipçilerinin keskin bir inanca sahip olması olmuştur.²⁶

Liberal demokrasinin özelliklerinin eleştirisi: Radikal sağ kanat partiler artan bir şekilde liberal demokrasinin temel kurumlarını kabul etmiş olmalarına rağmen, liberal demokrasinin bir takım temsil ilkelerini sert bir şekilde eleştirmeye devam etmektedirler. Eleştirdikleri ilkelerden bazıları şunlardır: devletin tarafsızlığı prensibi, çoğulculuk ve çeşitliliğin kabullenilmesi, parlamento kurumu ve liberal kurumsallığa yönelim.

Otoriterlik: Kelimenin siyasi, sosyal ve/veya ahlaki açıdan anlamı ne olursa olsun, çoğu radikal sağ parti otoriter bir dış görünüme sahiptir. Bu görünüş, aşağıdaki inançların herhangi bir karışımını içerebilir: Güçlü devlet ihtiyacı, özellikle “ötekilere” karşı (yukarıda bahsedilen “sınırlı empati halkası”na bakınız) insan hakları aşınmalarını temize çıkarabilecek kanun, düzen ve güvenlik kavramlarına bağlılık, geleneksel değerlerin ciddi şekilde savunulması ve bu savunmanın gelenek karşıtı gruplarla oluşturduğu çatışma.

“Sıfır toplamı” perspektif: Radikal sağ partiler genellikle kendi dışlayıcı “kimlik siyasetlerini” çarpıcı bir “sıfır toplamı” vizyonla desteklemektedir.²⁷ Bunun temel varsayımlarından biri şudur: Ekonomik ve sosyal kaynaklar sınırlıdır ve bu yüzden herhangi bir ülkede göçmen sayısının artması o ülkedeki kaynakları çok ciddi bir şekilde baskı altına almaktadır ve de toplumun çoğunluğunu zorlayacak bir rekabete yol açmaktadır. Bu vizyon ise bir grubun kazancının öteki grubun (eşit şekilde ya da çoğunlukla aşırı derecede daha yüksek) kaybı olduğunu öngörmektedir. Fransa'daki Front National (Milli Cephe)

gibi partiler uzun zamandır seçmenlerin temsil konuları arasında yer alan istihdam ve refah şovenizmi gibi alanları tartışırken seçim kampanyalarını bu temele dayalı olarak sürdürmüşlerdir.²⁸ Ancak bu “sıfır toplam” retoriği, aynı zamanda, daha soyut konular olan ulusal (ya da “Avrupalı”) kültür ve kimlik, güvenlik ve egemenlik konularında da kullanılmaktadır.

11 EYLÜL VE EKONOMİK KRİZ SONRASINDA AVRUPA'DA RADİKAL SAĞ

Yeni yüzyılın başlangıcından beri radikal sağ artan güvensizlik ve varoluş endişesinden dolayı çok başarılı olmuştur. New York'un İkiz Kuleleri'ne 11 Eylül 2001'de düzenlenen terörist saldırılar; radikal sağın varoluşsal güven(siz)lik konusunda hararetle kullanabileceği, siyasi sisteme karşı radikal eleştirilerinde daha etkili ifade edebilecekleri birleştirici bir tema sağlamıştır. 11 Eylül teröristlerinin ideolojileri ve kimlikleri; radikal sağa çok kültürlülük ve Müslümanlara karşı uzun süredir devam eden önyargılara yeni endişeler ekleme imkanı sunmuştur. Bir din ve değerler bütünü olarak İslam Avrupa'daki pek çok topluluğun tanımlayıcı özelliği ve kıtadaki yeni göçmenlerin kimliği olarak, eski veya yeni, bütün varoluşsal, kültürel ve sosyal güven(siz)likleri kapsayan tek bir “öteki” hâline gelmiştir. Daha sonra, El-Kaide'nin Madrid (2004) ve Londra'daki (2005) terörist saldırıları Avrupa kamuoyunda bu korkuları güçlendirmiş ve radikal sağ partilerin İslam karşıtı söylemlerinin cazibesini artırmıştır. Terör olaylarının seçilerek ve sansasyonel tarza medyada sunulması kamuoyunda güvensizlik algısını artırmış, insan hakları ve özgürlükleri ihlallerine rağmen ulusal güvenliği korumanın en önemli mesele olduğuna dikkat çekmiştir. Böyle bir durumda, hem din hem de kültürel değer olarak aşırı sağın İslam'a saldırıları kolektif (ulusal ve “me-

26. Roger Eatwell, “Charisma and the Revival of the European Extreme Right. In Jens Rydgren (ed), *Movements of Exclusion: Radical Right-Wing Populism in the Western World* (New York: Nova Science, 2005), 101-20; Jonathan Birdwell, Marley Morris, “Europe's new populist leaders”, *OpenDemocracy*, 7.11.2011, <https://www.opendemocracy.net/jonathan-birdwell-marley-morris/europes-new-populist-leaders>; Ami Pedahzur, Abraham Brichta, “The Institutionalization of Extreme Right-Wing Charismatic Parties: A Paradox?”, *Party Politics*, Vol 8, No 1 (2001): 31-49.

27. Aristotle Kallis, “Far-right ‘contagion’ or a failing ‘mainstream’? How dangerous ideas cross borders and blur boundaries”, *Democracy and Security*, Vol 9, No 3 (2013): 221-246.

28. Rydgren, *Populist Challenge*, 146.

deniyet” anlamında) nefis-i müdafaanın meşru formu olarak yansıtılmıştır.²⁹ Avrupa’da yaşayan Müslümanların radikalleştiği sanrısı da radikal sağın etnik-çoğulcu argümanlarına destek vermiş ve Müslüman geçmişe sahip toplulukların sözde ulusal veya “Avrupalı” yaşam tarzıyla “bütünleşmeye” ya liyakatsiz oldukları ya da istemedikleri yönündeki ithamlar daha da ağırlaşmıştır.³⁰

Radikal sağın ayrılıkçı/bölücü mesajı kısa süre önce meydana gelen küresel finansal krizden ve onun ekonomik ve sosyal yan etkilerinden önemli ölçüde yararlanmıştı. Çöküş, maddi kaynaklarla (iş, maaş, refah, kamu hizmetleri) ilgili mevcut endişeleri radikal sağın “sıfır toplam” argümanının ekmeğine yağ sürecek bir biçimde gündeme taşımıştır. Bu yüzden de göçmen meselesi radikal sağın güvenlik, kimlik ve refah ile ilgili kaygılarının ağırlık merkezine dönüşmüştür.³¹ Öte yandan, radikal sağın göçmenlerle ilgili söylemi AB’de emeğin serbest dolaşımı ilkesini hedef almış ve çoğu Avrupa ülkesinde hâlihazırda kuvvetlenen AB karşıtlığı ateşini bu kez iş ve maaş güvenliği konusunda körüklemiştir.³² Özellikle AB’nin en yeni üye ülkelerinden gelen işçiler (eski komünist blok ülkelerinden, daha doğrusu Romenler ile Bulgarlar);³³ göçmen ve ekonomik rakip olarak AB’nin tamamında yanlış olan her şeyin sembolü haline getirilerek radikal sağın hedef tahtasına konmuşlardır. Diğer yandan, göç-

menler; 11 Eylül sonrası yaşanan güvensizlik, İslamofobi, süregelen ırkçılığın ve yerelciliğin kesişme noktası olmuş ve finansal kriz tarafından radikalleştirilmiş veya körüklenmiştir. Kimlik, güvenlik, “değerler” ve “yaşam tarzı”yla ilgili paniğe sebep olan “sıfır toplam” argümanları artık sosyo-ekonomik seviyede yeniden üretilmektedir. Radikal sağ, özellikle Müslüman göçmen topluluklarına karşı kullandığı sözde kültürel uyumsuzluk ve İslamofobik söylemleri kriz sonrasında artan ekonomik ve sosyal güvenlik endişelerine cevap verecek şekilde daha aktüel ve sosyo-ekonomik bir biçime büründürmüştür. Radikal sağ için bundan daha iyi bir zamanlama olamazdı. Zira 2008’den beri ana akım tarafından uygulanan sıkı ve uzun süreli kemer sıkma politikaları (sosyal harcamalarda ciddi kesintiler, artan işsizlik ve düşen ücretler) ev sahibi toplumun “hazmetme kapasitesine” ve “yerel” ile “göçmen” grupları arasındaki ekonomik rekabet hayaletine karşı popüler tavırların sertleşmesine yol açmıştı.

Yakın zamanda radikal sağ-kanat partiler “sıfır toplam” tasarısını, “*bardağı taşıran son damla*” diye adlandırabileceğimiz yeni bir söylemde daha da sansasyonel ve yalın bir şekilde anlatmaya başlamışlardır. Bu söylem, tehditkâr bir teşhisi geleceğe yayarak olumsuz neticelerini daha da abartmayı içermektedir. Bu strateji, şimdi ile (müphem bir) gelecek arasındaki mesafeyi bileerek kısaltıp tespit edilen “problem” onarılmazsa gelecekte oluşturabilecek en uç senaryoyu önlemek için şimdiden yapılacak radikal aksiyonları (siyasi paradigmanın daha agresif şekilde ayrımcı ve dışlayıcı bir yönde değişmesi) meşrulaştırma peşindedir. Şimdi ile o belirsiz gelecek arasındaki mesafe bilerek kısaltılır ve böylece izleyiciler şu anki kararlarının katastrofik ve geri dönüşü olmayan bir olaya sebep olabileceğine veya böyle bir olayı engelleyebileceğine karar verebilirler. Aşırı sağ sürekli tam bir katastrofik “*bardağı taşıran son damla*” korkusunu pompalamakta ve her yana nüfuz eden bir panik hali yaratmaktadır. Bu aşırı dramatik bağlamda şimdiyle felâket

29. Ariane Chebel D’Appolonia, Simon Reich, “The securitization of immigration: multiple countries, multiple dimensions,” in D’Appolonia & Reich (eds), *Immigration, Integration and Security. America and Europe in Comparative Perspective* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2008) 1-22.

30. Humayun Ansari, Farid Hafez (eds), *From the Far Right to the Mainstream: Islamophobia in Party Politics and the Media* (Frankfurt: Campus Verlag, 2012).

31. Cas Mudde, *The Relation between Immigration and Nativism in Europe and North America* (Migration Policy Institute, 2012), <http://www.migrationpolicy.org/pubs/Immigration-Nativism.pdf>.

32. Sofia Vasilopoulou, “Varieties of Euroscepticism: the case of the European extreme right”, *Journal of Contemporary European Research*, Vol 5, No 1 (2009), <http://www.jcer.net/index.php/jcer/article/download/106/131>.

33. *Report: Bulgarians & Romanians in the British National Press - 1 December 2012 - 1 December 2013* (The Migration Observatory at the University of Oxford, 2014).

dolu gelecek arasındaki mesafe bertaraf edilmiş durumda, çünkü kara senaryonun zaten başladığı iddia ediliyor. Ayrıca, acilen önlem alınmaması durumunda –herhangi bir şerhe ya da sınırlamaya maruz kalınmadan– bu senaryodan geri dönüş olmayacağı da iddia ediliyor. Radikal sağ partiler tarafından kıyamet benzeri ve bütün her şeyin ortaya atıldığı bir mücadele görüntüsü giderek daha başarılı bir şekilde ortaya konmaya başlanmıştır. Bu görüntü ister göçmenlerle alakalı (“kırılma noktası”, kimlik “bozulması”, ya da yerli olmayanlar eliyle “nüfusların değişimi” söylemleri) olsun ister İslam’la alakalı (“medeniyetler çatışması” tezi³⁴ etrafında örülen farklı anlatımlar) olsun, genellikle ikisiyle alakalı olarak (örneğin “Avrabiya” ve “Londristan” gibi distopik söylemler) da gerçekleşmektedir.³⁵

RADİKAL SÖYLEMLERİN “ANA AKIMLAŞMASI” VE “ANA AKIM”

Radikal sağ, anı yakaladığı vakit en etkileyici başarılarını elde etmektedir. Mevcut siyasi fırsatları ve gittikçe istikrarsızlaşan kamuoyuna hâkim havayı en iyi şekilde kullanmak için mesajını ve siyasi stratejisini buna göre ayarlamaktadır.³⁶ Yeni yüzyılın başlangıcından beri artan varoluşsal ve kimliksel güvensizlik ortamı, maddi rahatlık ve refahla ilgili endişelerin finansal kriz ertesi daha da radikalleşmesi ile birleşince, radikal sağın me-

sajları için çok daha verimli ve kabul edilebilir bir ortam hazırlanmış oldu. 2014 Avrupa Parlamentosu seçimleri kıtanın hem mevcut olan hem de yeni kurulmuş olan radikal sağ hareketlerinin artmakta olan oy eğilimini pekiştirdi. Farklı seçimlerde elbette seçimlerin seyri değişmektedir; örneğin, radikal sağ partiler özellikle yerel/bölgesel ya da Avrupa seçimlerinde daha iyi durumdayken ulusal anketlerde o kadar iyi durumda değiller. Ortalama açısından radikal sağ partiler seçimlerde çok nadiren “atılım” yapmış olsalar bile son yirmi yıldaki gidişat bu yönde istikrarlı bir ilerleme kaydettiklerini ortaya koymaktadır.³⁷ Ayrıca, son zamanlarda pek çok Avrupa ülkesinde yeni partiler ve hareketler belirmeye başlamış ve bu durum “yeni” radikal-popülist sağı gerçek bir uluslararası siyasi güç hâline getirmiştir.³⁸

11 Eylül teröristlerinin ideolojileri ve kimlikleri; radikal sağa çok kültürlülük ve Müslümanlara karşı uzun süredir devam eden önyargılara yeni endişeler ekleme imkanı sunmuştur.

Lakin seçim sonuçlarından da öte bir şekilde radikal sağ partiler anketlerdeki aşırı başarı dereceleriyle ana akım toplumu siyasi ve sosyo-kültürel etki altına almakta başarılı olmuştur. Avusturya, Hollanda, Danimarka, Norveç, İtalya ve İsviçre gibi ülkelerde potansiyel bir güç sim-sarı olarak ortaya çıkan radikal sağ partiler bunu ana akım partilerden alacakları tehlikeli imtiyazlar üzerinden hükümet koalisyonlarına destek vermek veya katılmak şeklinde gerçekleştirmek-

34. Samuel P Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster, 2003); Tzvetan Todorov, *The Fear of Barbarians: Beyond the Clash of Civilizations* (Cambridge, Malden MA: Polity Press, 2010), 88-94.

35. Ray Taras, “Xenophobic parties and the making of exclusionary etatized nationalism: cases from Western and Eastern Europe”, in André Lecours, Luis Moreno (eds), *Nationalism and Democracy: Dichotomies, Complementarities, Oppositions* (Abingdon, New York: Routledge, 2010), 128-48; Richard Bonney, *False Prophets: The ‘Clash of Civilizations’ and the Global War on Terror* (Witney: Peter Lang, 2008), esp. 211-32.

36. Robert W. Jackman, Karin Volpert, “Conditions Favouring Parties of the Extreme Right in Western Europe”, *British Journal of Political Science*, Vol 26, No 4 (1996): 501-21.

37. Roger Eatwell, “The Rebirth of the Extreme Right in Western Europe”, *Parliamentary Affairs*, 53 (2000): 407-25; E. L. Carter, *The extreme right in Western Europe: success or failure?* (Manchester: Manchester University Press 2005).

38. Andrea Mammone, Emmanuel Godin, Brian Jenkins (eds), *Mapping the Extreme Right in Contemporary Europe: From Local to Transnational* (Abingdon: Routledge, 2012).

tedir. Bu tarz siyasi nüfuzu ölçmek zordur. Zira bu durum sadece parti siyaseti pazarlığından ve uzlaşmasından çok öteye gitmektedir. Ana akım partilerin ilk başta hükümetteki ya da parlamentodaki uç sağ ortaklarını cezbetmek, yatırtmak ya da etkisizleştirmek yönünde verdikleri belli tavizler, bir süre sonra “ana akıma dönüşmeye” sebep olabilir –partilerin kendilerine olmasa bile en azından daha radikal fikirlerinin, programlarının, söylemlerinin veya bakış açılarının belli noktalarının ana akımlaşması, hatta herhangi bir işbirliği anlaşmasını aşacak (ve bir ihtimal daha uzun süre ortada kalacak) olması söz konusudur.

Daha da endişe verici olan ise; evrensel insan haklarına dayalı “ana akım” değerlere tamamen ters fikir ve ölçülerin ciddi şekilde destek bulmasıdır.

Radikal sağ tarafından öne sürülen fikirlerin “ana akımlaşması”, ortada hâlen işleyen ve bu partileri diğerlerinden ayırt eden veya damgalayan bir siyasi *cordon sanitaire*'in mevcudiyetine rağmen devam edebilir (Fransa ve İsveç'te olduğu gibi). “Ana akımlaştırma”; siyasi “ana akımın” ya da toplumun geniş kesimlerinin “aşırı” (hatta bazı durumlarda belki de tabu) fikir veya tutumlarını en sesli şekilde destekleyen aşırı partilerle uyumlu (siyasi işbirliği ya da seçmen uyumu) hâle gelmeden (kısmi ya da tamamen) desteklemesi şeklinde cereyan etmektedir. Özellikle bu senaryoyu ölçmek zordur çünkü giderek daha fazla şekilde “gündem oluşturma” veya siyasi tartışmalara katılma gibi bir durum söz konusu olabilir.³⁹ Buna aynı zamanda; ana akım aktörler tarafından verilen ancak partiler arasındaki an-

laşmalarda zikredilmeyen veya seçmen tabanında kayma ile sonuçlanmayan dolaylı ideolojik-siyasi tavizler eşlik etmektedir.⁴⁰ Üç senaryoda da popülist fikir ve söylemlerin etkisi ilgili partilerin seçimde elde ettikleri destekle dikkat çekici derecede orantısızdır. Ana akım partiler kısa vadede devletin istikrarını sağlamak ya da artan seçmen taleplerine cevap vermek ve radikal partilere seçmen kaybetmemek adına pragmatik bir taviz vermiş olsalar bile yine de ortaya çıkan sonuç, sırf seçim neticeleriyle ölçülebilen etkiden çok daha endişelendiricidir.

Bu bağlamda daha da endişe verici olan ise; evrensel insan haklarına dayalı “ana akım” değerlere tamamen ters fikir ve ölçülerin ciddi şekilde destek bulmasıdır. Çeşitli kamuoyu anketleri göçmenlere ve belli azınlık gruplarına (özellikle Müslümanlar ve Romanlar) karşı genel tutumun sertleştiğini göstermektedir. Bu durum radikal sağ partilerin seçim anlamında olmasa bile en azından aşırı söylemlerine desteğin artmış olduğunu göstermektedir. İsviçre’de aşırı ayrımcı önlemlere verilen güçlü destek bir dizi halk oylamasında kendini göstermiştir. Kasım 2009 referandumunda yeni camilere minare yapımına çarpıcı bir çoğunlukla (yüzde 57,5) yasak getirilmesi, bu girişimin popülerliğini gözler önüne sermiştir.⁴¹ Bu sonucu Swiss People’s Party (İsviçre Halk Partisi) (SVP) gelecekte özellikle İsviçre’de İslam’ın görünürlüğü ve genelde göçmenlere ilişkin daha da kısıtlayıcı önlemler almak adına ucu açık bir toplumsal destek şeklinde algılamıştır. Minare yasağı oylamasının üstünden henüz bir sene geçmemişken SVP suça karışmış göçmenlerin derhal sınır dışı edilmelerine yönelik başka bir

39. V Price, D Tewksbury, “New values and public opinion: a theoretical account of media priming and framing”, in G. Barnett and F. Boster, (eds), *Progress in the Communication Sciences* (Nordwood NJ: Ablex, 1997), 173-81.

40. Eatwell, “Rebirth of the extreme right”, 416-18.

41. Damir Skenderovic, “Challenging the exceptionalist view: favourable conditions for radical right-wing populism in Switzerland”, in Andrea Mammone, Emmanuel Godin, Brian Jenkins (eds), *Mapping the Extreme Right in Contemporary Europe: From Local to Transnational* (Abingdon: Routledge, 2012), 209-24.

referandumu ileri sürmüş ve rahatça çoğunluğu sağlayarak oylamayı kazanmıştır.⁴²

Bu ve benzeri olaylar çağdaş Avrupa'da radikal sağın –gerçek ve potansiyel– cazibesinin rahatsız edici gerçekliğini gösteriyor. Radikal sağın seçimlerde ve özellikle bütün siyasi (gündem belirleyici) “başarılarını” “ana akım” değerlerden esaslı ve kafa karıştırıcı bir ayrılma olarak görmektense, “ana akım toplumun” bizzat kendisinin mevcut görüş ve tutumlarının radikalleşmesinin sonucu olarak radikal sağın seçimlerle ilgili ve özellikle “gündem oluşturma” “başarısı”nın açıklanması gerekmektedir. Kısacası, radikal sağ tarafından savunulan çoğu fikir için (saklı olsa bile) kayda değer toplumsal talep bulunmaktadır. Bu talebin devamını sağlayan da Avrupa toplumlarında var olan yine kayda değer derecedeki yerelcilik-milliyetçilik, yabancı düşmanlığı ve güvensizliktir. Yakın zamanda PEGIDA isimli ortaya çıkan yeni bir grubun Dresden’de düzenlediği “Avrupa’nın İslamlaşmasına karşı” yürüyüşü, bu tarz gizli tutumların aslında varsayılandan ne kadar ciddi olduğunu, nasıl radikalleşebileceklerini ve siyasi tartışmaların ön safına nasıl getirilebileceklerini göstermektedir.⁴³ Aslına bakılırsa, şaşırtıcı olan radikal sağ partilerin gittikçe daha başarılı olmaları değil, bazı görüşleri için ana akımın verdiği sosyal desteğin derecesi göz önünde bulundurulduğunda bu başarının daha da fazla olmamasıdır.⁴⁴ Bu bakımdan, radikal sağın artan popülaritesinde uluslararası terörizm, artan göçmen akımları ve ekonomik kriz önemli etkenlerdir; ama bu etkenler özellikle ana akım seçmen bilincinin zaten eskiden beri bir parçası olan

şeylerin radikalleşmesine, meşru kılınmasına ve rahatça ifade edilmesine yardımcı olmaktadır.

Bütün bunlara ek olarak ve daha da endişe verici bir şekilde, bu durum radikal sağın hem seçimlerde hem de ana akım siyasi tartışmalarda gündem oluşturmak ve toplumsal tutumu etkilemek açısından daha fazla büyüme potansiyeli olduğunu gösteriyor. Fransa’da FN ve İngiltere’de UKIP için yakın zamanda artan destek, vaktiyle aşırı olarak değerlendirilen fikirlerin veya çözümlerin kamuoyu tarafından artık daha makul karşılandığını gösteriyor.⁴⁵ Bu durum, sözde Batı demokrasisi ve insan hakları ana akımına dışarıdan yöneltilen anormal bir meydan okuma değil de ana akımda ortaya çıkan mantıksız inanç, korku ve önyargıların “içeriden” gelen bir radikal alternatif olarak ortaya çıkmasıdır.

ANA AKIM TEPKİLER

Eğer radikal sağın son zamanlardaki “başarısı”nı popülist hareketlerin/partilerin fikirleri, programları ve seferberliği vasıtasıyla kamuoyunun hâlen devam eden güçlü talepleri destekliorsa, “ana akım” siyasi partilerin radikal sağın artan nüfuzuyla nasıl mücadele ettikleri de araştırılmaya değerdir. Ülkeden ülkeye, partiden partiye ve zaman içinde tepkiler farklılaşsa bile aynı siyasi aktörler tarafından eşzamanlı takip edilen üç ana stratejiden söz edebiliriz:

Bazen söylem ve eylemlerinin meşruluğunu kaybetmesine hatta suç kabul edilmesine sebep olacak yasal araçların güçlendirilmesiyle radikal sağ partiler etrafındaki *siyasi cordon sanitaire güçlendirilmiştir*. Radikal sağ partilerin hükümet dışı tutulması başta Fransa ve İsveç olmak üzere pek çok Avrupa ülkesindeki ana akım partilerin yaygın stratejisi olmaya devam etmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya modelinin her-

42. “Swiss Right Wins Vote on Deportation of Criminals”, *New York Times*, 28.11.2010, <http://www.nytimes.com/2010/11/29/world/europe/29iht-swiss.html>.

43. Adam Withnall, “Dresden march: Germans warned not to heed ‘Nazis in pinstripes’ as 10,000 turn out for ‘anti-Islam’ protest”, *The Independent*, 16.12.2014, <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/dresden-march-germans-warned-not-to-heed-nazis-in-pinstripes-as-10000-turn-out-for-antiislam-protest-9928176.html>.

44. Mudde, “Pathological normalcy”, op. cit.

45. Dan Hodges, “2014: the year racism went mainstream”, *The Telegraph*, 5.12.2014, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/immigration/11275507/2014-the-year-racism-went-mainstream.html>.

hangi bir siyasi “aşırılık” durumuna dikkat ederek olayları sıkı bir kanuni/anayasal perspektifle tetkik etmesi buna güzel bir örnek teşkil etmektedir.⁴⁶ Ancak son zamanlarda nefret söylemi ve şiddete teşvik alanlarında yaşanan hukuki gelişmeler, radikal sağla bağlantılı parti ve organizasyonların eylemlerinin hedef alınmasını sağlayacak daha esnek yasal araçlar temin etmiştir.

Cordon sanitaire’in gevşetilmesi ve böylece seçilen radikal sağ partilerin siyasi güce erişimlerini sağlamak; beklenti, genellikle böyle bir rolün bu partilerin radikal görüşlerini zayıflatması veya gelecekteki seçimlerde elde edecekleri başarısının düşmesi yönündedir. Freedom Party of Austria (Avusturya Özgürlük Partisi), Dutch Party for Freedom (Hollanda Özgürlük Partisi), Danish People’s Party (Danimarka Halk Partisi), True Finns (Gerçek Finliler), İtalya’da Northern League (Kuzey Birliği), Norwegian Progress Party (Norveç İlerleme Partisi) ve benzer radikal partiler belli sürelerde meclis veya hükümet koalisyonlarına katılmışlardır. Bu durum kendilerine göçmenlik, vatandaşlık ve AB ile ilgili tutumlar gibi kilit önemi haiz alanlarda hükümet politikalarını etkilemek için çok güçlü bir platform sağlamıştır.

Radikal sağ partilerin siyasi dışlanmaları sürerken radikal söylemlerinin belli kısımlarını sahiplenmeye veya taklit etmeye istek göstererek bazı politikalarının daha ılımlı modellerini kabul eden hibrid (melez) strateji: Bu stratejiden beklenen yine radikal sağın var olma sebebini ortadan kaldırmak; böylece seçimlerde başarı ihtimalini düşürmektir. Ana akım partilerin siyasi stratejilerinde bu süregelen bir tema olmuştur. 2007 Fransa genel seçimlerinde zamanın merkez-sağ parti adayı Nicolas Sarkozy, bir yandan National Front’tan (Milli Cephe) popülist söylemlerin ve politika önerilerinin ödünç alındığı güçlü bir göçmen karşıtlığı üzerinden seçim kampanyasını yürüten bir yandan da partinin işleyişini hararetli bir

şekilde eleştirmeye devam etti.⁴⁷ Yakın zamanda İngiltere’de UKIP için artan destek iki ana akım partiyi (Conservative (Muhafazakâr) ve Labour (İşçi)) daha güçlü göçmen ve zaman zaman AB karşıtı politikaları savunmaya zorlamıştır.

Bu stratejilerin her biri farklı meydan okumaları beraberinde getirmektedir. Son yıllarda *cordon sanitaire* stratejisinin uzun vadede etkisi ciddi şekilde sorgulanmaktadır.⁴⁸ Ayrıca radikal sağ partilerin fikirlerinin ve/veya siyasi kurumlarının illegal sayılması bu partilerin seçmenlerinin ana akım partilerin saflarına katılmalarını garantilememektedir. Aksine, Yunanistan’da Golden Dawn’a (Altın Şafak) karşı yürütülen cezai kovuşturmalarda olduğu gibi, bu durum seçmenler arasında düşünce özgürlüğünün kısıtlanması ve “liberal” hâkimiyetin zorla uygulanması şeklinde algılayan kesimleri daha da cezbeden bir unsur olabilir.⁴⁹ Bu arada, belli radikal sağ partilerle işbirliği yapmanın ve/veya hükümete destek adına onlara güvenmenin bu partilerin ideolojik yönelimlerinde veya siyasi tutumlarında herhangi bir ılımlılaştırıcı etki meydana getirdiğini söyleyemeyiz. Bu stratejinin getirdiği yararlar (radikal partilerin seçmen kitlesinin zayıflaması –2011 Danimarka genel seçimlerinde Danish People’s Party’nin (Danimarka Halk Partisi) güç kaybetmesi gibi⁵⁰) genellikle kısa dönemde gerçekleşmekte ve ana akım siyasi tartışmaları tehlikeli ve rahatsız edici bir biçimde radikal sağ pozisyonlara ve politikalara yaklaştırmaktadır.

Ancak asıl üçüncü strateji en yaygın ve en tehlikeli olan gibi görünmektedir. Bir dizi gün-

46. William M Downs, *Political Extremism in Democracies: Combating Intolerance* (Basingstoke: Palgrave, 2012), 39-41.

47. Aurelien Mondon, *The Mainstreaming of the Extreme Right in France and Australia* (Aldershot: Ashgate, 2013).

48. William M. Downs, “How Effective is the Cordon Sanitaire? Lessons from Efforts to Contain the Far Right in Belgium, France, Denmark and Norway”, *Journal für Konflikt- und Gewaltforschung*, Vol 4, No 1 (2002): 32-51.

49. Harry van Versendaal, “The rise and rise of Golden Dawn”, *Kathimerini*, 3.6.2014, http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_wsitesite3_1_03/06/2014_540256.

50. “Denmark’s elections: A left turn for Denmark”, *Economist*, 16.11.2011, <http://www.economist.com/blogs/newsbook/2011/09/denmarks-election-0>.

cel ve kritik konuda –göçmenler, Müslümanların radikalleşmesi, vatandaşlık, küreselleşme, çok kültürlülük– Avrupa ülkelerinin çoğunda “ana akım”ın söylemi son zamanlarda belirgin bir şekilde sağa kaymış durumda. Macaristan’da merkez-sağ Fidesz Hükümeti (benzer ana akım merkez-sağ Avrupalı partiler gibi European Popular Party’ye (Avrupa Halk Partisi) mensup) gittikçe artan bir şekilde otoriteryen anayasal-siyasi girişimlerde bulunarak ve Jobbik’in göçmenlik, AB karşıtlığı ve azınlıkların korunmasına ilişkin radikal söylemini yansıtan pek çok sosyal meselede sağa kayarak seçimlerde başarılı olmuştur.⁵¹ Krizlerin istilâsına uğramış Yunanistan’da ise merkez-sağ ve merkez-sol ana akım partiler, radikal sağın yükselişine karşı uluslararası insan hakları yükümlülüklerinin ihlâli olarak görülebilecek derecede göçmenlere karşı tutuklama ve kovuşturma operasyonlarıyla tepki vermişlerdir.⁵² Daha genel anlamda, ana akım siyasetçiler çok kültürlülüğü başarısız bir deney olarak ilân etmeye hazır görünmekte ve ülkeleri için daha düşük göçmen kotalarını savunarak yürütmektedirler.

Radikal sağın seçimlerde ve siyasetteki başarısına; göçmenlik, güvenlik, kimlik ve ulusal egemenlik gibi “gündelik” meseleler üzerinden onlarla popülist bir tartışmaya girilerek cevap vermek, toplumun siyaset kurumuna duyduğu güveninin en düşük olduğu ve gittikçe azaldığı bir dönemde açıkça görülen bir eğilim haline geldi.⁵³ Bu tarz stratejilerin uzaklaşmış seçmeni tekrar kazanarak, ana akım siyasetin içine çekebileceği ve radikal sağa olan ilgilerinin azaltılmasında işe yarayacağı kuşkuludur. Ana akım partilerin radikal sağın dilini ve belli fikirlerini

benimsemesinin altında yatan amaç radikal sağ partilerin cazibesini azaltmak ve toplumu ilgili konularda ciddiye alındıklarına inandırmak bile olsa; sonuçta siyasi söylem, sağ-kanat siyasetçilerin daha kararlı bir söylemle işgal ettikleri siyasi alana doğru kaymaktadır. Bu siyasi mecra, ana akım partilerin popülizmin ustalarıyla yarışmaya hiç de hazır olmadıkları bir alan. Ayrıca, siyasi gündemin uzun vadede ana akım partiler tarafından kontrol edilemeyecek şekilde aşırı pozisyonlara dönüşmesi riski de bulunmaktadır.

Fransa’da FN ve İngiltere’de UKIP için yakın zamanda artan destek, vaktiyle aşırı olarak değerlendirilen fikirlerin veya çözümlerin kamuoyu tarafından artık daha makul karşılandığını gösteriyor.

POLİTİKA ÖNERİLERİ

Popülist/radikal/aşırı sağla ilgili araştırmaların ilgilendiği olgular, ülkeler içi ve arasında şaşırtan bir şekilde çeşitlilik arz etmektedir. Radikal sağ kesimin hareketleri ve partilerinin “başarı” derecesi bir toplumdaki ve siyasi sistemden ötekine sürekli değişmektedir. Bu nedenle, Avrupa’daki siyasetçileri ve sivil toplumu pek çok zorluk beklemektedir. Bir ülkede radikalleşmeyi azaltmak veya popüler tutumların yönünü değiştirmek için yapılan girişimler bir başkası için uygun olmayabilir, hatta ters tepebilir. Avrupa’nın pek çok ülkesinde sonuçlar benzerlik göstermesine rağmen; (siyasi sistemden soğuma; artan varoluşsal, maddi ve statü güvensizliğinin “sıfır toplam” zihniyetiyle buluşması; güçlenen ulusçu hissiyatın göçmen karşıtı tutumla ortaya çıkması; İslamofobi; çok kültürlülüğün eleştirilmesi; vb.), radikal fikirler ve radikal sağın arz kısmını besleyen

51. Keno Verseck, “Blurring Boundaries: Hungarian Leader Adopts Policies of Far-Right”, *Der Spiegel*, 30.1.2013, <http://www.spiegel.de/international/europe/ruling-hungarian-fidesz-party-adopts-policies-of-far-right-jobbik-party-a-880590.html>.

52. Aristotle Kallis, “Far-right ‘contagion’ or a failing ‘mainstream’?: How dangerous ideas cross borders and blur boundaries”, *Democracy and Security*, Vol. 9, No. 3 (2013): 221-246.

53. Matthew Goodwin, *The New Radical Right: Violent and Non-Violent Perspectives* (London: Institute for Strategic Dialogue, 2012), 26-32.

sosyal taleplerdeki endişeler (partilerin mahiyeti ve stratejileri; ideolojik öncelikleri; baskın söylemleri; vb.) ülkeler arasında ciddi manada farklılık göstermektedir. Bu yüzden siyasetçilerin uluslararası bilgi ve iyi uygulamalardan faydalanmaları önemlidir, ama aynı zamanda buldukları yerel durumu ve karşı karşıya kaldıkları meydan okumaları iyi analiz etmeleri de gerekmektedir. Zaman içerisinde hem tutumlar hem de sorunlar değiştiği için kapsamlı araştırmalarda ve veri toplama devamlılık sağlanmalıdır.

Teorik olarak Avrupa toplumları bugün demokrasi, çoğulculuk ve insan haklarını koruma konusunda radikal ve aşırı olguların üstesinden gelmeye her zamankinden daha fazla hazırdır. Ayrımcılığa ve aşırılığa karşı yasal düzenlemeler ve gereçler daha fazla ve daha sıkı bir biçimde sadece eylem değil aynı zamanda dili de kapsayacak şekilde güçlendirilmiştir. Sorun şu ki, radikal sağ partiler ve hareketler de aynı derecede bir değişime ve çeşitlenmeye uğramıştır— “aşırı” ve “ana akım” arasındaki geleneksel sınırlar belirsizleşmiş, birbirlerinden ilham almaya başlamış, bu hareketler yeni teknolojileri kendi çıkarları için kullanmaya başlamış, etkileşim için yeni uluslararası kanallar oluşturmuş ve mümkün olan bütün siyasi fırsatlar kullanılmaya başlanmıştır.⁵⁴ Sonuç olarak, radikal sağın meydan okuma gücü buna göre genişlemiştir.

Radikal sağın son zamanlardaki başarılarının ardında yatan nedenlerle mücadele etmek için farklı ülkelerde birtakım önleyici girişimler denenmiştir:

Alt seviye tedbirler: Radikal sağın yükselişiyle mücadele etmek genel olarak radikal sağın hukuken tamamen yasaklanmasından, devlet fonlarından ve medyaya erişimden men edilmelerine kadar uzanan farklı tedbirleri içermektedir. Bu tedbirler çoğunlukla orta-akım kanallardan elde edilen bulgulara göre şekillendirilir.

Orta seviye tedbirler: Sağ kanat radikalizmin ters etkilerini yatıştırmak farklı biçimlerde gerçekleştirilmiştir. Nefret söylemleri ve suçlarını izlemek, radikal sağ organizasyonların hâlen hedeflediği şahıs ve toplulukların korunması/desteklenmesi, radikal sağın toplum huzuruna tehdit olduğuna ilişkin medya teşhiri ve tehlikeli belli noktalarda (yerel gösteriler ve gerilim dönemleri) gerilimi azaltmaya yönelik farklı tedbirleri içermektedir.

Üst seviye tedbirler: Potansiyel zarar biçimlerini oluşmadan engellemek için kullanılan önleyici tedbirler, önleyici müdahalelerin hem en geniş hem de zorlayıcı olanı olmuştur. Alınan tedbirler şunları içermektedir: Eğitim müfredatında bir arada yaşama, mutabakat ve hoşgörüyü arttıran ve önyargıları hedef alan değişimler; katılım ve etkileşimi arttırmak için demokratik kültürün güçlendirilmesi; belli grupların (özellikle gençler veya belli sosyo-ekonomik profilli alanlar ve grupları hedefleyerek) radikal sağın mesajına karşı hissettikleri savunmasızlığı azaltma girişimleri; tabana ait organizasyonlarla ortak çalışmalar ile toplumun direncini ve katılımını arttırmak; belli görevlilerin (örneğin; polis, öğretmen, cezaevi görevlisi) daha etkin önleme ve kriz yönetimi becerileriyle donatılmalarına yönelik zorunlu talim.

Radikal sağın sunduğu tehdidi önlemek veya etkisini azaltmayı hedefleyen düzenli ve devamlı bir kampanya sırasında yukarıda belirtilen üç farklı yöntem gruplarının kullanılması için pek çok sebep vardır. Alt seviye tedbirleri, sorunun arz kısmına yönelik olup kısa vadeli tepkiler iken, orta seviye ve özellikle üst seviye tedbirler, talebi uzun vadede daha iyi yönetmek için çok yardımcı olmaktadır. Alt seviye yöntemlerin, özellikle baskı hâlini alanların kendi başlarına ters etki yaratabileceklerinin altını çizmek gerekir. Bunlar, bazen dolaylı olarak radikal sağ organizasyonlara faydalı olabilir ve siyasi programlarının belli kısımlarına

54. Hans-Georg Betz, “The growing threat of the radical right”, in Merkl & Weinberg (eds), *Right-Wing Extremism in the Twenty-First Century*, 71-91.

duyulan sosyal talebi radikalleştirebilir.⁵⁵ Buna karşılık üst seviye yöntemlerin devamlı kullanımı, devlet otoritesi tarafından yeterince desteklenmesi ve bu yöntemlerin sivil toplumla işbirliği içinde uygulanması durumunda uzun vadede daha derin tutum değişikliği mümkün olabilir ve toplumun söylemleri ile radikal sağ destekleyen pozisyonlar arasına mesafe konulabilir.

Sağ kanat radikalleşmesiyle mücadele etmek için hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, temel çıkış noktası şudur: “Ana akım” siyasi partiler radikal sağ ne göz ardı etmeli ne de yatıştırma-ya çalışmalıdır. Avrupa’da radikal sağın yakın zamandaki olağanüstü başarıları “ana akım” ve “aşırı” arasındaki çizgiyi belirsizleştirmeyi başaran partiler ve hareketler tarafından kazanılmıştır. Fransa’da National Front (Milli Cephe) (özellikle Marine Le Pen’in liderliğinde), İngiltere’de UKIP, Swedish Democrats (İsveçli Demokratlar), Norwegian Progress Party (Norveç İlerleme Partisi) ve Dutch Party for Freedom (Hollanda Özgürlük Partisi) gibi partiler “aşırı” sağ partilerle ilgili basmakalıp imajları yerle bir etmişlerdir. Böylece kendilerinin toplumun gözündeki kötü imajlarını silmişler, siyasi mesajlarıyla kilit popülist meseleleri hedeflemişler, geleceği düşünürken ve geleceğe yönelik konuşurken daha radikal yolları meşrulaştırmışlar; dolayısıyla “ana akım” ve “elit” partilerin değişen siyasi manzaraya adapte olmalarındaki zorlukları ortaya çıkarmışlardır. Kurulu partiler ve genel olarak siyasi sistemin işleyişinden giderek daha fazla hoşnutsuz olan seçmenler, sağ-kanat popülistlerin cazibesini güçlendirmiş ve bu hissiyatın sonucu olarak radikal sağ partiler daha da göze çarpar olmuştur. Bu durumu ileriye dönük bir şekilde dikkate almamaları durumunda ana akım partiler seçimlerde başarısız olmaya devam edecekler ve siyasi gündemi belirleme veya kontrol etme fırsatlarının azaldığını göreceklerdir.

55. Vidhya Ramalingam, *Policy Briefing - Far-Right Extremism: Trends and Methods of Response and Prevention* (London: Institute for Strategic Dialogue, 2012), http://www.strategicdialogue.org/Policy_Briefing_-_Far_Right_Extremism_FINAL.pdf.

Radikal sağın başarısının temelinde yatan mesele ana akım partilerin göçmenler, çok kültürlülük, Avrupa entegrasyonu ve siyasi sistemin tamamının işleyişiyle ilgili toplumda endişelere zamanında ve etkili bir biçimde cevap verememiş olmalarıdır. Ekonomik düzelmeye birlikte sorunların ortadan kalkacağını ve radikal sağın alternatif politikalarının çekiciliğinin azalacağını düşünmek çok büyük bir yanlış olmuştur. Bu yanılsamanın kökleri sağ-kanat radikalizminin cazibesinin daha çok modernleşmenin sözde “kaybedenleri”ne hitap etmesinde yattığına ve ekonomik büyüme, yüksek istihdam ve maddi rahatlığın radikal sağın siyasi oksijenini keseceğine dair alışılmış inanca yatmaktadır.⁵⁶ Bu yorum, tamamen yanlış olmasa bile son zamanlarda tehlikeli derecede yetersiz olduğu kanıtlanmıştır ve radikal/popülist sağ partiler çok çeşitli sosyo-ekonomik profillerden seçmenlere hitap etmeyi başarabilmiştir. Bu bakımdan, aşırı sağın geleneksel partileri (mesela British National Party (İngiliz Ulusal Partisi)) ile yeni veya yakın zamanda kurulmuş partiler arasında temel bir fark bulunmaktadır.

Teorik olarak Avrupa toplumları bugün demokrasi, çoğulculuk ve insan haklarını koruma konusunda radikal ve aşırı olguların üstesinden gelmeye her zamankinden daha fazla hazırdır.

Öte yandan, ana akım partilerin radikal sağın artan popülaritesinin temelinde yatan meselelere eğilme isteği ciddi sıkıntılar içermektedir. Eğer böyle bir girişim için pek çok durumda görüldüğü üzere çok geç ve/veya bu girişim se-

56. Herbert P Kitschelt, “Movement Parties”, in Richard S. Katz and William Crotty (eds), *Handbook of Party Politics* (London: Sage, 2006), 278-90; Frank Decker, *Der Neue Rechtspopulismus* (Opladen: Leske + Budrich, 2004).

çim kaybetme korkusuyla refleks olarak ortaya çıkarsa, uzun vadede katastrofik bir ters tepki yaratabilir. Avrupa'daki ana akım partilerin özellikle göçmenlik, İslamofobi, milli kimlik, AB karşıtlığı ve çok kültürlülük gibi kilit konularda toplum düzeyinde tartışmaların tonunu ayarlamakta baştan beri sergiledikleri başarısızlık, onları daha sonra siyasi gündemi kontrol etmekte veya değiştirmekte –özellikle radikal sağ parti kendi avantajına bunu kullanmaya başladıysa– dezavantajlı bir pozisyona sokmuştur. Yine de, radikal sağ söylemin ürettiği siyasi alanda mücadele etmek (göçmen kotaları, özümseme kapasitesi, milli egemenlik, kültürel kimlik, vb.) çok daha tehlikelidir.

Radikal sağın Avrupa'daki şu anki başarı olgusu pek çok siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel akımla ilişkilidir.

Bu yüzden, daha popülist meselelere ve toplumsal söylemlere ciddi şekilde kaymış mevcut ortamda, sorumluluğunu idrak etmiş ana akım kurumların (partiler, devlet otoritesi, medya) kullandığı orta-akım yöntemler, siyasi gündemin ve toplum düzeyindeki tartışmaların tonunu belirlemek için kontrolü tekrar ele almak açısından son derecede gereklidir. Ana akım partiler; sağ-kanat popülizminin tehlikeli sularını, kısa dönem seçim başarılarından öteye bakan ve kendi arzularında ve sosyal talepte orta ve uzun vade paradigma değişimlerini hedefleyen bir siyasi stratejiyle geçmelidirler. Kendilerine meydan okuyan radikal sağ göz ardı etmeden ve daha yüksek tekliflerde bulunmadan, radikal sağ partilerin getirdiği meseleleri etkili bir şekilde ele almayı başarmadan veya onları yatıştırmayı ya da zayıflatmayı hedefleyerek yersiz bir umutla sorumsuz ve tehlikeli tavizler vermeden, popülist partilerin seç-

menlerini terk etmeden veya o seçmenlerin güvenini kazanmak için herhangi bir bedel ödemediği ana akım partiler siyasi tartışmalar üzerindeki kontrolü tekrar ele almalı ve bunu –sorumlu ve etkili– proaktif gündem-belirleyiciler olarak yapmalıdırlar. Toplumun göçmenler ve sözde İslami radikalleşmenin tehlikelerine ilişkin endişelerini (ne kadar abartılmış olursa olsun) mantıklı ve sorumlu bir şekilde ele alınca radikal sağın ortaya attığı söylemler de ikna edici şekilde çürütülebilir. Sağ kanat popülizminin “sıfır toplam” ya da “bardağın taşma noktası” retoriklerini desteklemeden gelecekteki muhtemel mücadelelere bakmak mümkündür. Kavramı geri çevirmeden veya sözde başarısız olduğunu söylemeden çok kültürlü bir toplumun nasıl olacağına ilişkin yapılması gerekenler konuşulabilir. Göçün yönetilmesinin gerekliliği insan haklarına saygı gösterilerek ve radikal sağın fetiş hâline getirdiği sert tedbirler ve kesin çözümler olmadan da konuşulabilir.

SONUÇ

Bir asırdan fazla süredir Avrupa toplumları çeşitli sağ kanat aşırıcılık/radikalizm/popülizm olgularıyla yaşamıştır ve yaşayacaktır. Bu olguların sunduğu meydan okumaları kabul etmek ve verilen cevapların etkili olduğundan emin olunarak –devamlı, zamanında, sürdürülebilir, dürüst, etkili, insan haklarını teşvik eden sağlam bir gündeme oturtulmuş ve uzun vadeli zararların göz önüne alınarak– oluşması en önemlisidir. Radikal sağ partiler ve hareketler, popüler endişelere göre kendilerini konumlandırarak, ve bu endişeleri radikalize ve kanalize etmek için iletişim stratejilerini değiştirip, ideolojik mesajlarını değişime uğratarak değişimlerini sürdürmektedir. Radikal sağın ne olduğu, nasıl işlediği ve önceliklerinin ne olduğuna ilişkin ana akım partilerin anlayışlarını daha derinleştirmeleri, yeni araştırmalar, tecrübe ve bilgilerle zenginleştirmeleri şarttır.

Tarih elbette tekerrür etmemektedir. Bugünün dünyasında 1930'ların koşulları mümkün

değildir. “Faşizm”in geri gelme ihtimali çok düşüktür, başarılı olma ihtimali ise daha da azdır. Demokrasinin ciddi yıkıma uğraması neredeyse düşünülemeyecek bir durumdur. Yine de; geçmiş hatalarla bağlantısı ve geçerliliği olan dersler vardır. Ana akım siyaset ve toplumdaki sorunlar, iki savaş arası dönemin faşizmine başarı getirdi.⁵⁷ “Ana akım” sosyal talepler faşist partilere oy, siyasi nüfuz ve dayanıklılık sağladı. Ama her şeyden öte, ana akım siyasi ve sosyal aktörlerin sağ-kanat aşırıcılığın iki savaş arası dönemde Avrupa’da yükselişe geçmesiyle mücadele etmemesi, uğraşmaması ve tepki göstermemesi faşizmin zaferi için gereken şartları sağladı. Sonucunda da totaliterlik, savaş ve kitlesel şiddet ortaya çıktı.

Eğer, 1930’lardan öğrenmemiz gereken bir ders varsa, o da şudur: Aşırıcılığın en şiddetlisi, *radikal arz ile radikalleşmiş popüler talebin kesiştiği zamanda ortaya çıkmıştır*. Birini ya da öbürünü yok etmek hayaldir: Ana akım topluma meydan okuyan radikal partiler hep olacağı gibi, toplumda radikal veya aşırı alternatif tutumlara karşı savunmasız olan inançlar, tutumlar ve önyargılar da olacaktır. Politikalar ve girişimler; kısa, orta ve uzun vadede toplumsal endişelerle bu endişeleri körükleyen popülist korku tellallığı arasındaki kısır döngüyü kırmayı hedeflemelidir. Alt seviye tedbirleri desteklemenin getirisi çok azdır ve potansiyel zararlar içermektedir. Toplumun endişelerini ele almadan ve bu meselelerle ilgili tartışmanın zeminini değiştirmeden uygulanacak olan baskıcı tedbirler yarardan çok zarar getirir. Üst seviye tedbirlere başvurulması; bu yöntemlerin yanı sıra radikal sağın teşhislerinin, onların davranışlarının, programlarının ve hatta dilinin (“biz” ve “onlar” söylemi⁵⁸) yanılıcı, kabul edilemez ve tehlikeli olduğunu anlatan mesajlar içermezse zarar verir.

57. Juan Linz, *The Breakdown of Democratic Regimes* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1976); Aristotle Kallis, “The ‘fascist-effect’: on the dynamics of political hybridisation in interwar Europe”, in Costa Pinto & Kallis (eds), *Rethinking Fascism and Dictatorship*, 13-40.

58. Kundnani, op. cit., Conclusions

Radikal sağın Avrupa’daki şu anki başarısı pek çok siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel akımla ilişkilidir. Bunların çoğu özünde “ana akım” siyasete ve topluma bağlıdır. Ondan faydalanır, beslenir, aradaki sınırı aşarak “aşırıcılık” ve “ana akım” arasındaki ayırımı belirsizleştirirler. İkinci Dünya Savaşı’ndan beri, *radikal sağ “ana akım” toplumunun sorunu ve ayrılmaz parçası olmuştur*. 1930’lara göre daha da artan bir oranda ana akım, sorunun çözümü olmaktansa sorunun kendisi olma tehlikesini taşımaktadır. Önleyici yöntemlere ilaveten ana akım partiler, kendilerinden uzaklaşmış toplumla mevcut hasarlı ilişkilerini onarmalıdır. Etkin bir şekilde bunun başarılmasını takiben; radikal sağın başarısını önlemek için alınan bütün tedbirler ile göçmenler, İslam, kimlik, vb. gibi kilit meselelerle ilgili toplumsal tutumların radikalleşmesini engellemek için yapılanlar çok daha etkili olacaktır. Bu arada, ana akım siyasi aktörlerin en azından yapabilecekleri şey; tepkisellikten ve kısa vadeli seçim başarısı peşinde koşarken veya zararı azaltmaya çalışırken sorumsuz bir şekilde radikal sağdan daha ileri gitmekten kaçınmak olabilir.

Avrupa'da radikal sağ seçimlerde ve daha da 3nemlisi siyasette uzun soluklu bir "başarı"nın keyfini s3r3yor. Farklı geğmişler, siyasi yollar ve ideolojik profillerden gelen yerleşik (ama her daim intibak eden) partiler ve yeni hareketler zamanla "ana akım" siyasi sisteme ve topluma karşı birleşik ve ciddi bir meydan okuma olarak ortaya ęıktı. 3zellikle 2000'lerin başlangıcından itibaren artan varoluşsal g3vensizlik ile kimlik ve refahla ilgili pop3ler endişeler radikal sağın getirdiği pop3list mesaj için bereketli bir zemin hazırladı. Daha da 3rk3t3c3 olan ise birtakım radikal sağın temel arg3manlarının (3zellikle g3çmen karşıtı, İslam karşıtı, d3zen karşıtı, AB karşıtı eleştirileri) gitgide "ana akım" olmaya başlaması; bir başka deyişle, toplumun b3y3k kesimleri tarafından kabul edilerek "ana akım" siyasi s3yleminin bir paręası olması ve b3ylece "aşırcılık" ve "ana akım" arasındaki geleneksel ęizginin muğlaklaşmasıdır. Bu ęalıřma Avrupa'da radikal sağın siyasi kılavuzlarını, ideolojik 3zelliklerini ve g3ncel stratejilerini incelerken aynı zamanda "ana akım" akt3rlerin onlara karşı ne t3r cevaplar 3rettiklerini de incelemektedir. Analiz radikal sağın başarısının sadece "ana akım" siyaset ve topluma karşı kritik bir meydan okuma olduğunu değil, aynı zamanda onun karmaşık bir problemi olduğunu 3ne s3rmektedir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org